

OB DVAJSETLETNICI JUGOSLAVIJE

² ZIVLJENJE IN SVET

TEVENSKA REVIIA

ŠTEV. 22

KNJIGA 24.

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 23. NOVEMBRA 1938.

OB DVAJSETLETNICI JUGOSLAVIJE

Božo BORŠNIK

Prvi dve desetletji obstoja naše narodne države sta zatonili v nepovratno preteklost. To je v zgodovini držav, ki so po običajnem pojmovanju dolgotrajne tvorbe, pač premajhno razdobje, da bi se dala postaviti že dokončna ocena pomena in vrednosti politične tvorbe, ki predstavlja okvir našega narodnega življenja. Zlasti sodobnikom, ki jih begajo vsakdanje težave in nevšečnosti, ne moremo pripisovati potrebne objektivnosti za izčrno in pravično oceno dejanja in nehanja preteklih dvajsetih let. Dokončno sodbo bosta izrekli zgodovina in vrsta nadaljnjih pokolenj, ki bodo usmerjala razmah in razvoj ter na današnjih temeljih dalje gradila našo državnost, ustvarjala tako zelo nujno jugoslovansko državno tradicijo ter dokončno utrdila pojem jugoslovanstva.

Sodobnike dvajsetletnega jubileja države moramo deliti v dve skupini. Prva, mnogo številnejša je ona, ki na nje ramah še danes sloni vse javno delo. Drugo skupino pa tvori mlajše pokolenje, ki šele nastopa in od starejšega avtomatično prevzema dolžnosti. Starejše pokolenje se spominja preteklih časov robovanja tujcem, je nekoliko obremenjeno od minulosti in čisto preveč razločno kaže to usodno obremenjenost. Nastopajoči rod teh psiholoških ovir sicer nima, zato mu pa na drugi strani nedostaja možnosti primerjanja med nekdanj in sedaj. Njegova kritika je po večjem delu površna, ker mlajši rod jemlje za merilo svoje ocene stare, v tradiciji utrjene države in se iznehačen čudi, da ravno naša država ne sodi v ta odmišljeni kalup. To dognanje spravlja mlajše v obup, ki se ga spretno poslužujejo nekateri brezobzirni in spekulativni zastopniki starejšega pokolenja v svoje bolj ali manj sebične namene. Nastopajoče pokolenje je tipičen prehodni rod na prelomnici preteklosti in bodočnosti, na mejniku med tujim gospodstvom, ki še meče svojo senco na naše življenje in med našo lastno državnostjo, ki neuklonljivo zahteva za svoj razmah odstranitev vseh neblagih vplivov neslavne preteklosti.

Naše starejše pokolenje je v prvih desetih, petnajstih letih državne samostojnosti temeljito izčrpalo oni veliki mo-

ralni kapital iz desetletja neposredno pred svetovno vojno in štirih let grozot svetovne vojne, ko so se najširši sloji našega ljudstva s srcem in dušo oprijeli rešilne misli narodnega in državnega edinstva, ki je postal osnova nove na-

Zavestno nasprotovanje je kot odgovor na močno akcijo le podrejenega pomena. Bilo je izzvano po dobro namernem orizadevanju nekaterih, ki so hoteli proces pospešiti ne upoštevajoč dejstva, da tudi najbolj zdrava misel potrebuje prirodnega organskega razvoja brez umetnih pospeškov.

Prevneti pospeševalci in presrditi nasprotniki so ustvarjali ravnotežje, ki ga potrebuje zdrava misel, da požene močne in globoke korenine.

Zakoni sociologije so proti tem ozko-srčnim braniteljem slovenstva, ki ni ogroženo tam, kjer oni zvone na poplah in ne v tem česar se oni boje. Sožitje ustvarja trdno povezanost skupni interesi prienačujejo in skupna usoda kuje enoto v vsakem pogledu. Na tisoče je znakov, da se ta sociološki proces vrši postopoma in neopazno. Reakcija se poživlja le tedaj, kadar se javijo neučakani pospeševalci: kot popolnoma negativen činitelj je obsojena v neizbežen propad. Oklepa se slovničje, oblikoslovja, purizma in drugih pripomočkov, za katere se dinamika življenja prav nič ne zmeni in za katere narod trdi šoli življenja nima prav nikakšnega razumevanja. Njihov boj je nazadnjaško otepanje in brezmočen protest proti življenjski nujnosti razvoja.

Čas, v katerem slavimo dvajseto obletnico obstoja naše države, je doba silovitih ideoloških in z njimi zvezanih političnih pretresov. Pod njih udar prihajajo daleko starejše države z močno tradicijo. Dogodki, ki smo jim priče, nam dokazujejo, da je edino naše zavetje Jugoslavija. Osebito nam Slovencem mora biti jasno, da bomo neslavno poginili, ako se čim trdneje ne oklenemo Jugoslavije. In to spoznanje potrjuje veličino misli jugoslovanskega narodnega edinstva. Usodna alternativa naj bo vsem resen opomin, da bomo le kot Jugoslavlani lahko izročili svojo zemljo v neokrnjeno dediščino svojim naslednikom. Mi pademo, ako padejo

osnove, na katerih je bila pred dvajsetim: leti grajena jugoslovanska narodna skupnost. Ako se tega zavemo globoko v svoji notranjosti, smo utrdili temelje državi in na najprimernejši način proslavili nje dvajseto obletnico.

Narod v takem položaju, kjer je vsak gibljaj, vsak korak smrtno nevaren, sme priznati v svoji politiki samo eno zvezdo-vodnico, ledeno treznost, jekleno disciplino. V dandanašnjem bakhanalu najnižjih strasti za te kreposti ni mesta. Steči jih more samo, kdor se umakne vsaj za nekaj kratkih minut iz gneče poulične politike na višavo, kjer mu izginejo izpred oči osebe, njih strast in sovraštvo, in ostanejo vidne samo še mase ter zemlja, ki nosi te mase. Še le tako bo mogel z osvobojenim in očiščenim duhom razbrati one velike sile, ki so določile naš razvoj, in se v pozni uri osvestiti, o d k o d smo, kje smo in k a m smemo iti.

Ljudmil Hauptmann, Priroda in zgodovina v razvoju Jugoslavije

N E B O Ž A R I

IONAC KOPRIVEC

Kaj je zabliščalo na Triglavu, ki miren in ponosen čuva v svojih oledenelih skalah dogodke tisočletij? Kaj je zažarelo vrh Karavank da so njihovi beli grebeni osvetljeni z nenavadno lučjo? Kaj je povzročilo, da gori za Polhograjskimi dolomiti in se izliva ognjena reka tja v sinji Jadran? Čemu se dvigajo ognjeni stebri izza Drave ter se družijo z onimi izpred Mure, ki otožno klokota s svojo hinavsko tekočo vodo? Kaj se je zgodilo, da žare zadnji obronki Slovenskih gor, ki gledajo tihe in sanjave, kako podira vihar po vinogradih kolje kako razpadajo klopote in kako se spušča s hrastov poslednje listje? Kdo je zanetil kresove, katerih svet se dviga izza Prekmurja ter osvetljuje vso nepregledno ravnino, dražestno in dostojanstveno v svoji obilni nosečnosti, ki daje življenje sto tisočim žitnih klic, vsejanih vanjo po marljivih rokah? Kdo je vrgel med domove to nenavno svetlobo da je videti, kakor bi se vsa naša zemlja odela v svatovsko kopreno, si dala na glavo venec ter bi se hotela izkazati pred nekom?

Na nebu so zablestele ognjene črke. Od obzorja do obzorja segajo in zat. njujejo svetlobo sonca, zlivajo svoje barve na mesta trge ter vasi naše dežele, obžarjajo rodovitno zemljo in

vabijo iz koč ljudi, kakor bi jim hotele razodeti nekaj novega še nikdar povedanega, le pričakovanega in ljubelega vsem. Druga za drugo se prižgo, in čez nebesni svod se boči napis:

— Dvajseto leto svobode v Jugoslaviji —

In ljudje se ozirajo k napisu s svetimi čustvi v srcih. Ponos in samozavest, jim legata na čela smehljaje se pozdravljajo med seboj in osivel očalast stopi k prav takšnemu točarišu. »Dvajset let je že od tega, brat,« pravi in motne izsušene oči mu spreleti svetel žarek. Oni ga strese za roko ter ravi: »Kakor blisk so minula ta leta, ona pa so se vlekla na dolgo in široko kot bi jih ne mislilo biti nikoli konec.«

Sla sta vsak svojo pot, misli pa so se jima pomudile pri teh dvajsetih letih narodne svobode, a šle so tudi nazaj v oni temni čas ko se je vlekla suženjska veriga čez vso to našo sveto zemljo, ko so otoci naših nitij rodili tujcu, ko so naše matere spočenjale nova življenja, ki so krvavela na bojnih poljih za stvari, katerih koristi je užival tujec. Pred dvajsetimi leti se je pa tragedija naroda trpina končala. V svobodni Jugoslaviji je zaživel novo življenje.

Vedro stopa iz koč mladina. Smehljaje se ozira v dvajseto leto svoja

svobode in razumno razpravlja o nji. Tu ni nič fanatizma, nič nezrele zaletelosti, in morda bi se kdo začudil, da praznujemo tak datum mirno, brez trušča in veselja. Ali povemo mu, da ga praznujemo z razumom, kot zreli,

delo zadnjih dvajsetih let. Kdo je izoral in izobrazil ogromno nerodovitno ledino naše kulturne njive, ki so jo naši nekdanji gospodarji hoteli imeti zapuščeno? Naši ljudje. Mar ne? Znanstveniki, umetniki, gospodarstveniki so

resni ljudje, ki vedo, kaj delajo. In ta molk, ta tišina pomeni več od dobesnega kričanja razbesnelih množic, ki vpijejo za kozarec vina. Tako praznuje svojo svobodo narod, ki je dojel smisel življenja.

Gruče ljudi postajajo po ulicah, po cestah in med njimi krožijo raznovrstni pomenki.

»Kdo si nas drzne vprašati, če smo upravičili svojo narodno svobodo!« pravi mlad mož in oči mu zažare. »Vredni smo je kot ljudje, če bi se še tudi v tej kratki dobi ne izkazali kulturno dovolj krepkih, ako pa hoče kdo dokazati o tem, razgrnemo pred njim

zrasli na naši zemlji. Svojo, povsem nezavisno kulturo smo si ustvarili, katere drobcene niti nas le še vežejo na prejšnji čas. Ni to dovolj! Pogled v naše knjižnice, kjer so nagrmadene stotine del sinov naše zemlje priča o kulturni višini našega naroda. Ali je treba še večjih dokazov? Vse sicer ni najboljše, toda tudi ono slabo je plod ljubezni do narodovega napredka, je iz vročega srca, ki utriplje za našo Jugoslavijo. Zelja, da bi sleherni poedinec bil aktivni delavec pri gradnji naše kulture, je ustvarila mnoga dela, ali danes, ko smo se dvignili že tako visoko, takšna dela pričenjajo odpada-

ti. Ščasoma bomo tudi mi pričeli ločiti od zlatih pšeničnih zrn pleve in dohiti bomo one, ki se drznejšo gledati z zasmehom na naše delo.»

Svečano prihajajo iz hiš naše žene, naša dekleta. Zelenje polagajo pred dvajseto obletnico Jugoslavije in solze veselja jim kapljajo iz oči. Rače bi položile pred njo cvetja, bujnega in dehtečega, ali zdaj ga ni, zakaj jesen razsaja nad našimi vrtovi. Zamorila je

slaherni cvet in razgrizla slednjo bilko. Toda občutki v njihovih srcih so cvetoči, so dehteči in naj pristorijo manjkajoče cvetje.

Prisrčni akordi naših narodnih melodij plavajo nad deželo in tam pa tam zapoje zanosni pevec.

»Naprej zastava slave!»

Bleščeče črke dvajsete obletnice Jugoslavije pa žarijo in osvetlujejo našo zemljo vedno lepše in lepše.

NEKAJ PRIPOMB OB DVAJSETLETNICI JUGOSLAVIJE

DR. MAKS KREMŽAR

Pokojni profesor dr. Alfred Šerko, prvi dekan in eden prvih stavbarjev naše medicinske fakultete v Ljubljani, ki se je ustanovila v prvem letu Jugoslavije, je dejal o priliki takole: »Gospodje, mi smo v mladi državi; rabili bomo ljudi — delavce vseh vrst, kemike, biologe, fiziologe itd. ...« ostalo mi je izpadlo iz spomina. Nič zato, če mi je drugo, kar je še povedal dr. Šerko, zabrisal čas, že te besede same nam povejo dovolj. Hotel je z nami reči, da doslej nismo imeli ničesar svojega, naenkrat pa smo se znašli v novi državi nalik v novi hiši, a brez notranje opreme. Za dovršitev te notranje opreme, notranjega lica države, je treba zidarjev, vztrajnih in pridnih, da se povzpnejo na raven drugih evropskih narodov, ki so daleč pred nami. Smisel njegovih besed je torej jasen.

Z velikim optimizmom smo poslušali njegove besede, z istim, s katerim jih je izrekal sam. Kako je treba zastaviti lopato, je sam najbolje pokazal. Delati in zopet delati; delati iz ljubezni do stvari in iz ljubezni do svojega naroda. Le tako vstvarjamo velike in trajne vrednote.

Dvajset let je mnogo za poedinca in malo za narod, vendar priznati si moramo odkrito, da po 20 letih ni vse tako kakor smo si predstavljali v prvih letih Jugoslavije. Dvajset let sicer ni mnogo za delo, ki nas je čakalo; vendar marsikaj se je opustilo, kar se ne bi smelo, morda marsikaj napravilo, kar ravno ni bilo nujno potrebno. Ljubljanska medicinska fakulteta še

vedno čaka dovršitve, še vedno je »torso« kakor je bila, v začetku Jugoslavije. To je samo en primer izmed mnogih drugih. Razne politične koncepcije, trenja med različnimi miselnostmi so ovirale razvoj, ki smo si ga želeli, in uravnavale v smer, ki si je nismo želeli. Večkrat smo poizkušali dohajati in kopirati druge naprednejše narode v prehitrem tempu, za kar niso bili dani pri nas pogoji. Tako se je nekoliko preveč favorizirala preventivna medicina na škodo kurativne. Brez dvoma, potrebni sta bili izdatne pomoči ena kot druga. Saj vemo, da so malarija, tuberkuloza in druge infekcijske bolezni imele bogato žetev. Danes smo prišli za dober korak naprej. Nešteti dispanzerji, sanatoriji, zdravstveni domovi, protimalarične postaje itd. nam pričajo o tem. Vse to je bilo zelo potrebno, akoravno je marsikakšno sanacijsko napravo, ki je bila napravljena z velikimi stroški, prerastel mah, ker je pač nihče ni več oskrboval ali pa, da bi dostikrat prebivalstvu v malarčnih krajih bolje ustregel s kruhom kakor s kininom. Oba sta bila nujno potrebna v tem primeru. Tako sta tudi kurativna in preventivna medicina nujno potrebni. Kaj naj počne preventivna sama na pr. pri raku, vnetju slepiča ali kurativna sama pri legarju, tuberkulozi itd. Uspeh bi bil brez dvoma polovičarski. Zagrabiti zlo, kjer se dá, od dveh plati, le od ene, naj si bo že od ene ali druge, ni pravilno. Kako se je zanemarjala kurativna medicina, nam nudi najboljši dokaz ljubljanska bolnišnica. Želimo, da se to v naslednjih 20 letih popravi.

Besede, ki jih je izrekel tudi eden naših prvih stavbarjev medicinske fakultete v Ljubljani v času svojih prvih predavanj, so mi ostale živo v spominu. Dejal je: »Gospodje, mi smo Slovenci, a naše dno je nemško.« Kako resnične so te besede. S tem, da se je ustanovila Jugoslavija, se dno še ni spremenilo. Nemške šole, nemški učitelji, nemški učbeniki, so ustvarili sko-

viti in rabiti čist jezik ne samo v pismu, marveč tudi v govoru.

Jezik ni samo golo občevalno sredstvo, jezik je tudi kruh, kakor je dejal naš priznani jezikoslovec. Ako opustimo svoj jezik, se odrečemo tudi svojemu kruhu; postali bi zopet brezpravna raja kakor v Prešernovi dobi in zobali zopet podložniški kruh. Za to ne pozabimo na svoje vzvišene prednike,

LJUBLJANA, pogled iz letala

zi stoletja dokaj soliden in trden temelj. Govorimo slovensko, a mislimo in čutimo nemško. Ko pridemo enkrat tako daleč, da bomo čutili in mislili slovensko in slovansko, potem bo tuje dno izbito. Po 20 letih Jugoslavije bi bilo želeti, da so spoznali gornje besede vsi Slovenci, oziroma Jugoslovani.

Danes ta dan srečavaš povsod mnogo ljudi, na železnici, v avtobusih, kavarnah, gostilnah, gledališčih itd. Poslušaj govorico, napenjaš uho. Slovenci so, a kakšno govorijo ti Slovenci! Ali nimaš občutka, da nismo 20 let v Jugoslaviji? Kajti Slovenci govorijo še vedno tako, kakor pred 50 leti, ko jim je Avstrija rezala kruh. Ali se ne bi skušali v naslednjih 20 letih korenito popra-

vi, ki so oblikovali naš jezik od Trubarja do danes, ostanimo jim zvesti in hodimo pot, ki so nam jo začrtali. Leposlovni jezik smo dvignili do zavirljive višine, znanstveni jezik se še vstvarja, vsaj za posamezne stroke; njegova dediščina, ki smo jo prinesli v Jugoslavijo, je bila zelo skromna. Medicinska literatura se polagoma, a vztrajno nabira, Zdravniški vestnik, naš prvi strokovni list, je pokazal nad vse zadovoljiv razvoj v 10 letih; toda pravi razmah bo doživelo zdravstveno slovstvo šele z ustanovitvijo medicinske klinike.

Za 20. letnico Jugoslavije bi zaslužila skromna brošurica, ki jo je izdal visokošolec Mirko Černič leta 1909 z

naslovom »Slovenska visoka šola v Ljubljani.« ponovni natis, da bi enkrat za vedno prenehali ugovori proti vseučilišču v Ljubljani. Ta brošurica, ki danes sameva pozabljena v knjižnicah, morda trenutno ni toliko aktualna, a bila je aktualna s presledki skoraj vseh 20 let Jugoslavije, sodim, da nič manj kakor takrat ob njenem izidu. Ako jo prelistamo, se bomo začudo začudili, kako se časi verno ponavljajo. Ugovori, ki so jih svoj čas tako dosledno uporabljali Nemci, so se ponavljali tudi v Jugoslaviji. Ljudje ostanejo pač vedno isti. Maloštevilstvo, jezik, finance, edinstvo, itd. so že tolikrat premlevane zadeve, da že niso več zanimive. Saj je že pok profesor dr. Šerko vešče sukal pero v obrambo naše »Almae matris«. Zanimiva pa je zgodovina Slovenske visoke šole, ki jo podajam iz te brošurice v pouk onim, ki so morda še vedno drugih misli.

Zgodovina Slovenske visoke šole začneja že leta 1596, ko so ustanovili jezuiti v Ljubljani svoj kolegij z bogoslovno in modroslovno fakulteto. Obe fakulteti sta živeli skoraj 200 let do leta 1784, modroslovna se je po 4 letih obnovila in trajala do leta 1849. V dobi Ilirskega kraljestva smo imeli v Ljubljani popolno vseučilišče, ki je ugasnilo z Napoleonovim padcem. Leta 1848, ko je revolucionarni duh zajel tudi Slovence, je znova vstala mi-

sel slovenske univerze. Ustanovljena je bila v Ljubljani pravna fakulteta, ki so jo premestili v Gradec, kjer so se vršila slovenska predavanja do leta 1856. Ne smemo misliti, da so bili vsi avstrijski državniki proti Slovenski univerzi v Ljubljani, akoravno redki, so bili to možje, ki so razumeli kulturna stremjenja tudi drugih narodov. Tako je minister za notranje zadeve grof Stadion dal sledeči odgovor na interpelacijo slovenskega poslanca glede slovenske univerze: »Ministrstvo je že pazno premotrivalo slovensko vseučiliško vprašanje. Uvažujoč številno jugoslovansko prebivalstvo in strogo se držeč predvsem načela enakopravnosti vseh narodov, ter enakega varstva njih interesov, se je prepričalo o koristi, da, o potrebi visoke šole za jugoslovanske pokrajine ter je izprevidelo, da je Ljubljana za to posebno prikladno mesto.« Tako grof Stadion leta 1849. Šele po 70 letih smo dobili popolno vseučilišče v Ljubljani z rojstvom Jugoslavije. Priborili smo si ga s težavo, obdržati ga moramo za vsako ceno, spo- polniti, kolikor še manjka, razširiti, da bo nudilo vsem domačim znanstvenikom in kulturnim delavcem varno streho za njih znanstveno in kulturno vstvarjanje. Ne smemo dopuščati, da bi odhajali v tujino zaradi naših skromnih in ozkih razmer.

MARIBORSKI GRAD

DVAJSETLETNICA

ANTON DEBELJAK

*Še veš? od radosti smo vsi blazneli,
da vzkliki so se nad oblake čuli,
ko trolmenci smo v en panj se vsuh,
spojeni v urj dokaj zapozneli.*

*Teh dvajset let smo nekaj doživeli,
viharji so čez domačijo rjuli.
Je kdo, ki ga nobena bol ne žuli?
Kateri ste le v sreči osiveli?*

*In vendar ta naš dom je košček raja.
Po njem imajo grabeži skomine.
Te dni zapisal v svoje sem S p o m i n e:*

*Moj rod, da ni te združil klic z néba,
besede rodne žejen, lačen hleba
bi tonil v tujstvu, joj, brezpravna raja!*

D V A J S E T L E T
JUGOSLOVANSKEGA MARIBORA

DR. VLAD. TRAVNER

Dne 23. novembra 1918 je razorožil general Maister s svojimi borci nemško vojaštvo v Mariboru. S tem je mahoma odločil usodo mesta in severne Slovenije; kajti vsi poznejši napori naših narodnih in državnih nasprotnikov, polastiti se Maribora in okolice — zlasti velike demonstracije 27. januarja 1919 — so ostali brezuspešni in Maribor je ostal za vse čase jugoslovanski. S tem se začelja nova in srečnejša doba v zgodovini obdravske prestolnice.

Do prevrata je bil Maribor v bistvu malo provincialno mesto, dasi je bil sedež višjih prosvetnih in cerkvenih oblasti. Razmere so se spremenile šele, ko je pretrgala nova državna meja vse vezi med slovenskim in nemškim delom bivše Štajerske in ko so se združile v svobodni narodni državi naše pokrajine v celoto. Takrat so zapustili mesto priseljeni nemški ali nemško misleči državni in zasebni uslužbenci; njihova mesta pa so zasedli naši ljudje. Obenem se je zbudila v širših ljudskih plasteh narodna zavest. Tako je dobil Maribor kmalu povsem slovenski značaj in postal naša druga prestolnica. Pri tem je vplivala na razvoj mesta

tudi zemljepisna lega: saj tvori Maribor glavni severni vhod v našo državo in je v sredini primeroma bogate in razvite pokrajine. Opisati vsestranski razmah obdravske prestolnice od prevratnih do današnjih dni ni lahko; kajti kar je ustvaril jugoslovanski Maribor v teku dveh desetletij na narodnem, kulturnem, gospodarskem in socialnem polju znači tako ogromen napredek, da bi bila lahko nanj ponosna tudi večja in bogatejša mesta. Zato naj zadostujejo samo nekateri splošni podatki:

Izvrstne prometne zveze in bližina velike električne centrale v Fali so povzročile, da je postal nekoč skoraj povsem podeželski Maribor eno najvažnejših industrijskih in trgovskih središč v naši državi. Posebno pomembna je tekstilna industrija, kar dokazujejo velike, moderno urejene tovarne, ki zaposlujejo na tisoče delavcev iz mesta in okolice. Nadalje obstoje tu podjetja za izdelavo usnja, čokolade, jedilnih praškov, barv, kemikalij i. dr., delavnice za avtomobile, kolesa i. t. d. Omembe vredna je tudi velika delavnica državnih železnic, ki je obstojala sicer že pred vojno, ki pa je dobila v Jugoslaviji večji razmah. Živahna je tr-

govina zlasti z vinom, lesom, sadjem in poljskimi pridelki, za kar nudi okolica vse pogoje.

Kot lepo moderno mesto na važnem križišču cest in železnic v mični okolici in v bližini državne meje je Maribor tudi pomemben za tujski promet. Za tujce so privlačni zlasti zgodovinski in umetniški spomeniki mesta, številne prireditve — predvsem Mariborski teden —, krasni Mariborski otok in zeleno Pohorje z mnogimi dobro oskrbovanimi planinskimi kočami in domovi.

Socialno skrb mestne občine dokazujejo številne stanovanjske hiše zlasti v Smetanovi ulici in Novi koloniji, nadalje Dečji dom, Počitniški dom kraljice Marije na Pohorju in slednjič bolnice, sanatoriji, dispanzerji, ambulatoriji i. t. d.

Zelo razvito je telovadno in športno udejstvovanje, kar dokazujejo številne

prireditve v vseh športnih panogah na mnogobrojnih igriščih.

Za prosvetno, izobraževalno in znanstveno delo skrbe — poleg mnogih srednjih in strokovnih šol — zlasti Zgodovinsko društvo, Študijska knjižnica in še več drugih javnih knjižnic, Banovinski arhiv, Ljudska univerza (prva v naši državi), pokrajinski muzej, ki se preseli v kratkem v prenovljen in umetniško-zgodovinsko važen grad, Glasbena Matica, Francoski in Angleški krožek, Sokol, Prosvetna zveza itd. Tudi izhaja v Mariboru več dnevnikov ter leposlovnih, strokovnih in znanstvenih revij, pri katerih sodelujejo predvsem mariborski pisatelji oziroma pesniki in znanstveniki.

Ta razmah pa znači šele začetek; kajti pričakovati smemo, da se bo naš lepi in ponosni Maribor v bodočih desetletjih vedno bolj razvijal, za kar so mu v svobodni in uedinjeni domovini zajarčeni vsi pogoji.

D A B I N E B E S A I

DR. MIRKO ČERNIČ

Nič kolikokrat čujemo: »si duo faciunt idem, non est idem« — če isto delata dva, se vendar razlika pozna.

Seveda, med živimi bitji jih ni dvoje, ki bi si bili enaki, saj še med jajci iste kure pazno oko razbere neenakost, pa četudi trdi vsakdanja modrost, da sta si dva podobna kakor jajce jajcu, kadar hoče prav posebno poudariti njuno skladnost.

Tako je prišlo, da sem začel natančneje opazovati navidezne enakeže. Kar sem dognal, naj tu povem.

Svoj čas sem nekje bral sledeče:

Zgodaj spomladi opazujeta dva sprehajalca cvetoči glog, ki ga je sama belina. »Joj,« se oglasi prvi, pesimist: »Glej, celó med cvetjem trnje!« »Juhuhuh,« zavriska drugi, optimist, »sijajno, celó med trnjem cvetje!«

Kot gimnazijec v Novem mestu si nisem znal razlagati, zakaj je bilo na blanketi, na katero smo lepili kolke za šolnino, ki so jo morali plačati pač učenci s črno piko, dočim so je bili dobri oproščeni, namesto »učenec« »šolar«. Tedanji ravnatelj, znani pisatelj dr. Fran Detela nam je enkrat zahteval razlago: »Učenec pride od učiti

se, liki discipulus od discere, vi pa ste šolarji, ki v šolo hodite!«

Danes, ko je gimnazijska doba daleč za mano, ki jo pa znova doživljam pri svoji deci, raztegnem to razlago iz šolskih klopi tudi na šolski kateder in trdim, da je krivica, kadar govorimo o »izvrstnih šolnikih«, hoteč jih pohvaliti. Kar je namreč šolar v šolskih klopeh, to je šolnik na šolskem katedru — oba hodita v šolo nalik onemu, o katerem trdi študentska modrost, da je »bez misli i osječaja«, zakaj nobeden od njiju ne doumé, da je med šolanjem in vzgajanjem razlika kot noč in dan. Za bodoče razločujemo med šolnikom in vzgojiteljem, da ne bomo delali nemarne krivice! Šolar hodi v šolo, da tam presedi svoje ure, da stisne svoje reče in dobi izpričevalo — šolnik pa, da tem oddrda predpisano mu tvarino. Vse drugo, kar je bistvo šole in vzgoje, je obema dim.

Poznam šolnika, ki si je vtepel v glavo, da mora svoje razrede čistiti, t. j. v njegovem predmetu slabše učence pomandrat; in poznam vzgojitelje, ki vidijo svojo čast, modrost in umetnost v tem, da takim učencem poma-

toliko naučiti, da zadoste predpisom. Samo šolnik — in nikdar ne vzgojitelj — je zmožen groziti učencem, da jih bo pometal, in na vprašanje učenca, kaj bo pótlej z njimi, odgovoriti: »To mene nič ne brigalo»

Kot drugošolec sem v Novem mestu doživel nekaj, na kar še danes z veseljem pomislim. Tega leta je v dolenski metropoli maturiral Dragotin Kette. Kakor toliko drugih, tudi on ni bil posebno trden v matematiki, zaradi česar se je ustmene mature primerno bal. Slovensko maturitetno nalogo: »Ktere pote je hodila človeška omika od najstarejših časov do sedanjih? pa je pisal tako sijajno, da jo je profesor slovenščine na glas prečital pred maturitetno komisijo, kar je delovalo na profesorja matematike in na maturanta Ketteja tako, da je Kette kar smuknil skozi matematično zadrgo. Ivan Polanec je bilo ime temu Kettejevemu profesorju slovenščine. To ime je treba, da ostane svetlo ne samo v slovenski literaturi v zvezi s Kettejem maturantom, marveč tudi v seznamu vzgojiteljev in učiteljev nasplóh saj profesor Polanec je bil tisti, ki je spoznal Kettejevega razgledanega duha in izbral za maturo táko slovensko nalogo, da se je mogel Kette povsem razmahniti in takó dokazati, da je zrel človek, pa četudi ni v matematiki prav posebno trden.

Pred leti je nemški kirurg Lieck izdal knjigo, ki je sprožila ogromno pozornost in obilo priznanja in pritrjevanja, pa skoro nič manj odpora. V njej je na široko razpredel razliko med pojmom »Arzt« in »Mediziner«, kar bi ponašil v »zdravnik« in »zdravilar«. Zdravnik je tisti, ki pozna recepte in zdravila samo za bolezni, za človeka in za njegovo usodo pa se briga toliko kot za lanski sneg.

Kar sta zdravnik in zdravilar v medicini, to sta sodnik in paragrafar v sodstvu, uradnik in birokrat v upravni službi. Sodnik presoja človeka v njegovem okolju, paragrafar ga preganja s paragrafi; upravni uradnik urejuje stvari, birokrat jih pri zeleni mizi predpisuje, slep in gluh za življenje in njegove potrebe.

Ča n k a r je zapisal v Krpanovi kobili: »Ne v areni literature, v areni življenja sem stali. Njemu, vesoljnemu vseobsežnemu sem napovedal boj: z vročo krvjo in s ponosnim srcem sem šel v boj.« In v Dumi Zupančič:

»Rad nastavljam uho na drog brzogavni: v službi stoj, nepremičen kurir, in poje [in poje, z motnim mrmranjem vesti spremljajoč, ki [oddaja rib dalj] — pesnika srce prepeva tako dejam kipečim z dobe elektriko preko njegove glave.«

Larpurlartist in ti, verzifikator, z vajitim zvončkanjem, kakó daleč za hribom stal

V vseh stanovih in na vseh položajih dobimo spoštovanja vredne in odvratne tipe.

So kapitalisti, ki jim želim vso srečo, ker se zavedajo, da so njihovo obilje rodile skupne srage in zaradi tega odrajtujejo skupnosti temu primeren delež; in poznam denarnike, ki noč in dan preštevajo svoje zlatnike, čepeč na njih kot kokla na jajcih, ne meneč se za usodo tistih, katerih delo je s pripomočlo njihovega blagostanju.

Lovec resda lovi in strelja divjad, pa se briga tudi za njeno usodo kadar je v stiski — mrhar pa mrhari, preganja in uničuje vsevprek in, ker je navadno slab strelec, davi divjad, kadar jo dobi sestradanec v svoje roke.

Politik in oblastnik!

Prvemu je njegovo politično delo krona delovanja: iz narodovih korenin, iz njegove zemlje, prirojenih lastnosti in posebnosti, iz njegove materialne in duhovne kulture se poganja drevo, katerega rast usmerja politik. In kaj počenja oblastnik? Krošnjari po krošnji narodovega drevesa pobirajoč najzlahotnejši sad za sebe in uporabljajoč njegove veje za šibo ne le svojim protivnikom, marveč tudi tistim, ki gnoje in prilivajo koreninam.

Tako smo videli, da velja za vse stanove, kar je zapisal Zupančič o svečeniku in popu:

»Svečenike poznam — vsak stan se diči bi [ž njimi: kamor postaviš moža pravega, je svečenik; v vseh stanovih so spet možički [nebodijih treba — suči ga sem ali tja, spredaj in zadaj je pop.«

Za dvajsetletnico Jugoslavije želim in molim »de bi nebesa milost nam skazale« in optimistov, učencev, vzgojiteljev, zdravnikov, sodnikov, uradnikov, pesnikov, kapitalistov, lovcev, politikov, svečenikov nasplóh nam posla-le — s svojo šibo pa udarile pesimiste, šolarje, šolnike, zdravilarje, paragrafarje, birokrate, verzifikatorje, denarnike, mrharje,

PROČ S SPAKEDRANKAMI — ČISTIMO NAŠ JEZIK

PROP ALBERT SIČ

Za rajne Avstrije je bilo pri nas, na bivšem Kranjskem, žal skoraj vse nemško. Pri vojakihi je vladal nemški »komando«, po šolah so predavali nemško in le izjemoma je bil kak predmet, n. pr. verouk (v nižjih razredih) in pa slovenščina kot predmet, deležen slovenskega jezika. Po vseh uradih so uradovali nemško, v trgovinah je bil običajen nemški jezik, zlasti na Štajerskem, kjer večina trgovcev na slovensko zahtevo niti postreči ni hotela. Le med navadnimi ljudmi se je govorilo »kranjsko«, pa še med temi je vsakdo, če je znal le nekaj nemških besedi, poskušal povedati svoje mnenje v blaženi nemščini, saj je bilo obče mnenje, da je nemška govorica »nobel«, zato se je vsakdo rad ponašal z nemščino. Četudi je znal le nekaj besedi. In ker jih ni znal povedati pravilno, jih je pač priкроjil po svoje, in tako so nastale zmrcvarjene spakedranke.

Naše kuharice, ki so prišle s kmetov in služile le nekaj mesecev v mestu, so se že jele ponašati z nemščino in četudi je bila pokvarjena tako, da jo je inteligenca imenovala »kuheldajč« (kuhinjska nemščina). Ta svojevrstni jezik je imel Alešovec, tedanji urednik in izdajatelj humorističnega lista »Brenčelj« skoraj na dnevnem redu, saj je v obče zadovoljstvo vseh zavednih Slovencev priobčeval svojo »Rešpehtarjevo kuharico in Nežo Šnitlih, omoženo Krajtilhžoft«.

Se pred kakimi petdesetimi leti se je neki mizarski pomočnik, ki je delal nekaj časa na Dunaju (tedaj namreč je bila med obrtniki navada, da so hodili v »fremd« — na tuje) hotel pobahati z nemščino in je pravil svojemu znancu novico: »Hajte is auf te Smarna gora te štul opront«. Ko mu je znanec rekel, da ga ne razume, je povedal novico po »kranjsko«: »Dons je na Smarngor štava (hlev) pogoreva«. Prav ta si je nemške členke »der, die, das« na komoden način poenostavil, kar poangležil jih je in rabil samo en člen »te« (thé). Tega je uporabljal za vse nemške samostalnike: »te Wajn, ter Boser, ter Pir, te Prot« itd. No, pa taka poenostavitev bi bila »salamensko

fajn« in ne bi bilo onemu, ki je nemške člene rad zamenjaval med seboj, vzklíkati: »Die Wein, der Bier und das verfluchte Liebe«.

Pa še tale dogodek iz polpretekle dobe naj povem. Ko je prišel dečko neko nedeljo prepozno h kosilu, ga je mati pokarala in vprašala, kje je bil toliko časa. Deček pa ji je odgovoril v pravilni slovenščini: »V Zvezdi pri godbi«. Kje si bil, ga je vprašala mati ponovno? Ponovil je svoj odgovor, a ker ga mati še ni razumela, mu je zagrozila s kľofuto, če ji ne pove, kje je hodil. Na to ji je odgovoril: »U Sternale pr musk«. Mati pa v pristni ljubljanskini: »Pe na u ľft, al nis mogu tega prec povedat«.

Takih in podobnih slik in sličic ne manjka, saj so bile na dnevnem redu. Ves tedanji slovenski jezik je bil prepleten s samimi potvorkami t. j. nemškimi, a slovenščini prilagojenimi izrazi, in to ponajveč v mestih, kjer je gospodovala nemščina. Nemški duh je vel v medsebojnem občeivanju iz vsake govorice. Pri tako imenovanih boljših ljudeh je veljalo n. pr. »vikanje« za kmečko, da celo za poniževalno, zato so se »onikali« (po nemško »sie«, tretja množinska oseba osebnega zaimka »oni«) n. pr.: »Gospa, kje so bili včeraj, da jih ni bilo nič na izpregled?«

V nekem kraju na Gorenjskem, kjer je svojčas posebno cvetela kovaška obrt, se je vobče zelo nemškutarilo in nemški duh je vel tudi med preprostim ljudstvom. Nekoč je n. pr. dekla po naročilu svoje gospodinje vprašala sosedovo dekle: »Naša frava pustijo vprašati, ali pojdejo njih frava danes popoldne bosi ali obuti fige (konjske) pobirati?«

Spakedranke so se torej raznesle liki nalezljive bolezni iz mest in trgov tudi dalje po kmetih, zato so prišle celo v ljudsko poezijo n. pr. »Mamca po štengcah gor, jaz pa po lojtrc dol«, in tudi duhteči — »roženkravt« ima v nji prav važno mesto.

Po osvobojenju je prišel naš lepi slovenski jezik po tolikih stoletjih preziranja in našega hlapčevanja nemški gospodi do svoje popolne veljave. Izginil je za vedno stari »londesprezident«

s svojim »pedentarjem«, ki mu je poprej vdano »na ganku tephe klopfov« in z njim zginjajo, a žal še niso izginile tudi vse omenjene spakedranke.

Poleg nemških besedi vpletamo Slovenci še danes prav radi tudi besede iz drugih jezikov n. pr. iz italijanskega, zlasti v krajih ob italijanski meji (Notranjska). Iz ilirske dobe pa so se nam še do danes ohranili »fronki« t. j. davki, ki so jih naši predniki tedaj plačevali s francoskimi franki, in nekaj drugih francoskih izrazov.

Naša sveta dolžnost je, da se za vedno otresemo te velike svoje napake in čistimo jezik ter se v govoru in pi-

pozdravil: O, serbus,¹ dragi Johan,² ali se smeja pridružiti?»

»Seveda, saj je prav za vaju še plac!³»

Komaj sta dobro sedla, že priskaklja mlada, urna kelnarica⁴ in vpraša: »Prosim, kaj pa zašafajo?»⁵

»Najprej prinesite moji ženi en masec⁶ pira,⁷ meni pa kar eno kruglico.«⁸

»Ali ste vi trije že dolgo tu?» vpraša novodošlec prijatelja Johana.

»No, kake pol ure. Smo se zamudili tamle na cesti, gledali smo, ko je nekdo kazal svojo afno,⁹ ki jo je imel priklenjeno na tanki ketnici¹⁰ in kazal folku,¹¹ ki se ga je hitro okoli na-

POGLED NA NOVI BEOGRAD

savi poslužujemo le našega tepega, blagočonečega jezika, ki ima za vse svoj izraz Torej — proč s spakedrankami!

Da pa bo imel tudi sedanji mlajši svet nekoliko več upogleda v našo zanamsko, preteklo dobo, naj tu za zgled navedem razgovor, ki naj se je vršil pred kakšnimi petdesetimi in več leti med dvema prijateljema.

V slovečo, izvenmestno gostilno pri »Šnodelbirtu« je na praznik vstopil mlad zakonski par in se oziral po mizah, kje bi dobil kakega prijatelja ali vsaj znanca, da bi prisedel.

Ni bilo treba dolgo iskati, že je zagledal pri mali mizi v skrajnem kotu prostrane gostinske sobe svojega prijatelja: ženo in hčerkico, ki so se mastili s prijetno duhtečo, zelo vabljivo pečeno piško.

Ko je novodošlec pristopil k prijateljevi mizi, ga je najprej ljubeznivo

bralo precej, vse kunštikelce,¹² ki jih zna narediti.«

Natakarica je med tem že prinesla naročeno in vprašala, če »zašafajo« tudi kaj za jesti.

»Kaj pa imate?»

»Imamo prav fajn¹³ telečjo in prešičevo prato,¹⁴ pohane¹⁵ in pečene piške s solato. Imamo pa tudi frišno¹⁶ skuhanu mulprato¹⁷ v zosu¹⁸ s pošrekanimi¹⁹ voseršpocelni.²⁰ Pa jim, če zašafajo, tudi lahko naredimo frigane²¹ jetrca ali telečji šnicel,²² fajn rospratelne,²³ bodo prav žmahtni,²⁴ so od mlade živine. Dobijo pa lahko tudi protvirštelne²⁵ ali pa mrzla jedila: šunken,²⁶ ser (sir), puter,²⁷ našteva natakarica.

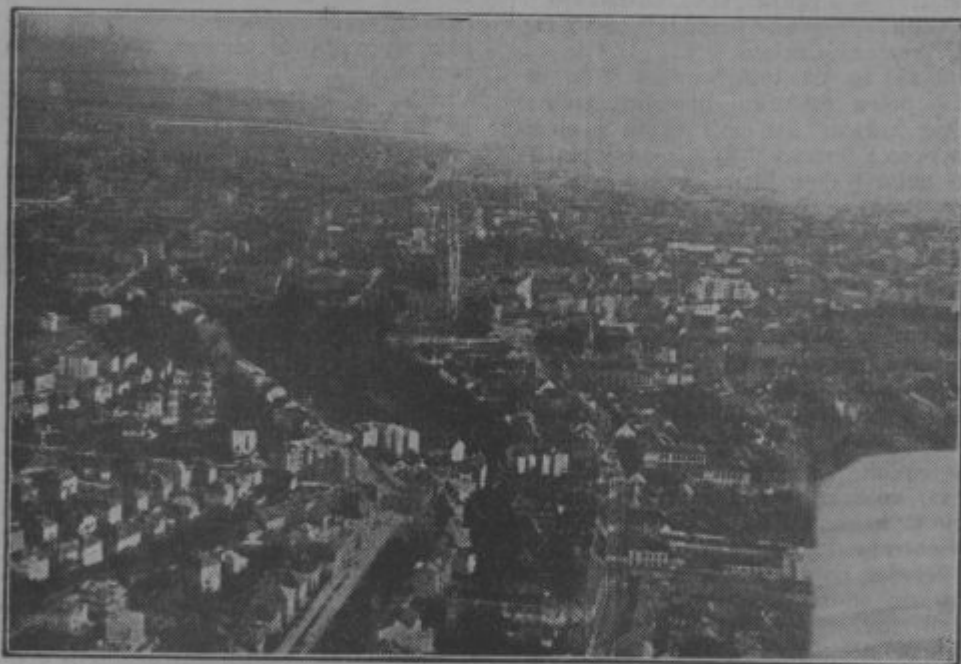
»E, veste kaj, prinesite moji ženi en protvirštelc, meni pa napravite ajnge-riirts²⁸ iz dveh jajc«, naroči Carleto.

»Ja, Carleto, ti pa mi nisi nič povedal, če je tvoja nova hiša že fertik,«⁴⁹ ga opomni Johan.

»O, predragi Johan, fertik bo vsak cajt,⁵⁰ pa bi tudi lahko že bila, ko bi se ti frdamani⁵¹ delavci nekoliko bolj ahtali.«⁵² In koliko opravka imam z njimi, ko delajo samo kseli⁵³ pa lerpobi.⁵⁴ Če bi jim vsakega falarja,⁵⁵ ki ga naredijo, ne pokazal sproti, no, potem bi bilo vse skupaj tako sfušano,⁵⁶

lo,⁵⁸ zdaj štemajzen,⁵⁹ in tako gre toliko v zgubo cajta, da ti ne morem povedati. Če se vjezi, pa se ti postavi po robu in s tako korajžo,⁶⁰ da moraš kar frdunstat,⁶¹ če nočeš, da bi jih slišov vse, ki jih ima za to prštimane.⁶²

Zadnjič sem se pa moral vendarle smejati. Po fajromtu se je mladi Matevž spravil na kuho. Napraviti jim je hotel ajmoht⁶⁴ ali ajsoksoten,⁶⁵ ne vem kaj že. Mimo pa je prišla sosedova

ZAGREB, pogled iz letala

da ne bi bilo nikamor za priglihat.⁶⁷ Včasih jih moram kar povoreng⁶⁸ ofluhtat.⁶⁹

Veš, da so ti to huncveti,⁴⁰ ki nimajo nobene stvari kmerk. Na vseh koncih in krajih trofem⁴¹ na kak falar,⁴² malo kaka reč⁴³ štima povoreng; če jim že glih⁴⁴ rata,⁴⁵ no, potlej je že še. Delo jim je bolj postranska skrb, glavno je fajromt.⁴⁶ Pa firbčni⁴⁷ so, da ni za povedati, vsako najmanjšo legnat⁴⁸ ti ponucajo,⁴⁹ le da počivajo in svoj firbec⁵⁰ napasejo. Če jim kaj očitaš, je pa ta velka fržmajtnost;⁵¹ kar hitro užaljeni svoj firtah⁵² skupaj zrola⁵³, pa skuša, da se čim preje naskrivaj frfrohta⁵⁴ izpred oči.

Pa še to! Če si z enim bolj frajndlih,⁵⁵ ko z drugim, je že fovšija,⁵⁶ in zamera. — Za nobeno reč pa ne ve, kam jo vtakne, zdaj išče plajbes,⁵⁷ zdaj maco-

Micka, res zavber⁶⁶ punca in Matevž, kakor sem že opazil, ima ves cajt, kar dela pri moji stavbi, eno oko na njo. Hitro je skočil k nji, pa je toliko cajta plavšal⁶⁷ z njo, da se mu je ves ajnpren⁶⁸ prismodil. Drugi pa, ki so to videli, ozir. zaduhali, so se ergali⁶⁹ nad njim in ga začeli šinfati,⁷⁰ da jo je Micka kar hitro podurhala⁷¹ in se skri-la doma za trahtar,⁷² ki stoji med štal-lo⁷³ in kevdrom,⁷⁴ njega pa so tako spucali,⁷⁵ da jim je vrgel pod noge kastrola⁷⁶ in ves drugi kuhinjski kšir,⁷⁷ pa je odšel,« pripoveduje Carleto.

»Ali imajo ti ljudje vso pripravo za kuho?« vpraša Gusti.

»Seveda! Saj imajo prav vse, kar nucajo⁷⁸ pri kuhi in pri jedi; imajo svoj kesel,⁷⁹ svoje talarje,⁸⁰ šefle,⁸¹ prot-fan⁸² in ne vem kaj še vse, pa vsak od njih ima tudi svoj peštek,⁸³ pojasnjuje

Carleto. »Vse to imajo spravljeno v sosedovi šupi,⁸⁴ pa še en kosten⁸⁵ jim je posodil moj sosed, s katerim sva si prav dobra,« nadaljuje Carleto.

»Ja, pol se znajo pa res z vsem prav fajm fersorgat,«⁸⁶ potrди Gusti

»V njih pohvalo pa vam moram vendar povedati, da so brumni«⁸⁷ nadaljuje Carleto. »Vsako nedeljo gredo k maši. Po maši jo pa zašvenkajo⁸⁸ v prvo oštarijo,⁸⁹ kjer ostanejo magari⁹⁰ do polnoči. Tam pa res špilajo,⁹¹ prav po foršrift,⁹² —. Takrat tako aufhavajo,⁹³ da velik del svoje žornade⁹⁴ zabiksajo,⁹⁵ razlaga Carleto.

»O, saj so pa tudi kundeti,⁹⁶ ki si znajo poleg zaslužka pridobiti vedno še kak krajcar. Pri moji stavbi je vsak dan precej ferbcev,⁹⁷ ki si pridejo ogledati delo. Kakor hitro pa vidijo boljšega človeka, mu že zašrangajo⁹⁸ kar žnoro⁹⁹ našponajo¹⁰⁰ čez stezo in ga ne puste naprej, dokler jim ne da par soldov.¹⁰¹ In tako imajo zopet kaso¹⁰² pršparano za nedeljo.«¹⁰³

»Eden Nace po imenu« — nadaljuje Carleto, »ta pa je štihen,¹⁰⁴ ta dela kar naprej in se ne zmeni dosti za druge. Kadar mu je pa vseh špasov¹⁰⁵ in hecov¹⁰⁶ preveč, jih pa ošinfu¹⁰⁷ — Nace ima sploh krjanco!¹⁰⁸ Ni pa povse zdrav, večkrat jemlje kakšne rcnije¹⁰⁹ Vlije si, kakor mi je pravil, par kapljic mohentrohna¹¹⁰ na cukar,¹¹¹ gvišen¹¹² ga želodec boli. Je sploh boli cort¹¹³ fant, sin od marelmoharja. Te dni je prosil tudi za en dan urlavba,¹¹⁴ so imeli pri pecirku¹¹⁵ obfolngo¹¹⁷ po umrli teti, no, pa se je, kakor je pravil, vsa žlahta¹¹⁸ prav lepo uštimala.«¹¹⁹

»Zanimivo! Prav rad ti verjamem Carleto, da imaš sedaj velike sitnosti;« pritrđi Johan, — saj vem kako je bilo pri meni. Če jim nisem zmeraj stal za hrptom in jim dajal za kako pijačo ali za nedeljo kak tringelt,¹²⁰ da sem jih malo aufšornov¹²¹ pa so bili leni kot tajfel¹²² Na zadnje jim boš moral dati, seveda, še fajm likof,«¹²³

»Ko bo enkrat vse fertik, pride pa konečna auscolnga,¹²⁴ ki so jo že kar naprej boim. Zato mi je zdaj šele žal, da nisem vso reč izročil kakemu baumastru,¹²⁵ pa bi imel opravlja samo z njim, ne pa tako, ko bom moral ta priftošel¹²⁶ držati vedno v rokah in plačevati najprej zidarje, potem cim-permana,¹²⁸ špenglarja,¹²⁹ tišlarja,¹³⁰ šlosarja,¹³⁰ glažarja,¹³¹ malarja,¹³² anstraiharja,¹³³ nazadnje pa še delavce, ki mi bodo vse spucali krog hiše. Veš,

dragi, predno bo vse v orengi¹³⁵ narejeno, bo še dosti aufregnge.«¹³⁶ — pravi Carleto.

»Da, da imaš prave,« mu pritrđi Johan.

»Kaj pa šporherd,«¹³⁷ se interesira Johanova žena Gusti, »ali bo imel dva pratorra?«¹³⁸

»Dva, dva, pa kufren¹³⁹ boserkese!¹⁴⁰ in en forvermar,¹⁴¹ na katerega se moja žena že prav veseli. Imel bo pa tudi dva cilindra¹⁴² Dva rora pa bo imel že zato da se v vrhnega dene lohka kakšna fed ki je sicer že skuhana ampak se mora še naprej počasi sama tenstati.«¹⁴³

»Kaj pa špaiza,¹⁴⁴ ali bo prostorna,« ga vpraša Gusti dalje.

»Ja v špaizi bo pa precej placa,¹⁴⁵ je vedno boljša, če ima človek doma kaj forrata.«¹⁴⁶

»Ali boste imeli pri Vas tudi kakšen vrt?« vpraša mala Meri in pripoveduje naivno: »Pri nas imamo prav lep forgorten,¹⁴⁷ pa blumengorten,¹⁴⁸ pol pa še enga večjega za grincajg¹⁴⁹ in za re-po.«

»Beži, beži, kdaj pa smo imeli še repo v vrtu. Tiho bodi, pa raje poslušaj, da ne boš govorila take tumhaj-te,¹⁵⁰ jo zavrne ata Johan.

»Da, tudi vrt bomo imeli,« ji odgovori prijazno Carletova žena Otilda, »ampak samo rozengras!¹⁵¹ bomo nasejali, ker je grincaiga dosti na olacu in se nam doma potem vse pofrderba,¹⁵² ko sva še sama; ne rečem pozneje, če pride še kak familijencuboks,«¹⁵³

Medtem so prišli v gostilno trije godci na pihala in začeli igrati. Ko so končali prvi komad, se dvigne razgret gost, stopi k njim in zaukaže: »Zaplozejte!¹⁵⁴ še en bolcer,¹⁵⁵ en štajeriš,¹⁵⁶ pa še en poštertenc,«¹⁵⁷ ter jim položi na »talar« primeren dar. Nastal je ples. Naša družba pa je poravnala svojo ceho,¹⁵⁸ in odšla proti domu, ker je nastal prevelik »frker.«¹⁵⁹

Med potjo, domov grede, pa pravi Carleto:

»Sedaj, če te je volja, pa poslušaj še, kako delajo sploh vsi antorharji. Spenglar n pr je šparov¹⁶⁰ kjer ni bilo potreba Marsikje bi zadostovalo, če bi bil vzel še en štikelc,¹⁶¹ ozek štraifen¹⁶² cinkpleha,¹⁶³ bi ga malo obšobov¹⁶⁴ in prilotov,¹⁶⁵ pa bi bila vsa zadeva rešena. Tudi površen je bil, niti obfolro-rov¹⁶⁶ ni djal v plajbo,¹⁶⁷ ali da bi jih povoreng¹⁶⁸ oršnonov¹⁶⁹ z roršelmami¹⁷⁰ Pa teh se mu tudi ni ljubilo grundirati,¹⁷¹ kar z rujavo farbo jih je na-

štrihov,¹⁷³ pa basta.¹⁷² Opazil sem tudi, da je sluhno¹⁷⁴ premalo šorf¹⁷⁵ bi-gov.¹⁸¹ vse vosernozne¹⁷⁷ pa je naredil prekratke in preslabo curundane¹⁷⁸. Sploh je toliko falarjev,¹⁷⁹ da jih ni mogoče naštet i in te tudi nočem več moriti s svojim pripovedovanjem. Samo še tole naj omenim, da sem od tiš-larja več pričakoval. Ta človek ti niti kl ine pri obliču povoreng ne občiga.¹⁸⁰ da je potem ponekod vse grampavo. Da bi pa potem to vsaj s pimsstajnom¹⁸¹ lepo obšlajfov.¹⁸² mu pa še na misel ne pride

In taki, kakor sem ti jih opisal se-daj, so skoro vsi V ponedeljek pa se-veda nastoni vrhu vsega še ta nesreč-ni »plav«¹⁸³. Kar vrstijo se en pon-deljek manjka tega drug ponedeljek drugega tako, da pridejo skoro vsi na vrsto. Da križ je križ in dobra šola, le žal da pride človek prepozno vanjo.

Sedaj pa menim da sem ti zadosti povedal — Lahko noč! se poslovi Carleto.

T O L M A O

latin servus sluga, — Ivan, Janez, — plac — der Platz prostor, — die Kellnerin, natakrica, — anschaffen, naročiti, — das Mässchen merica ko-zarec (= pol vrčka), — das Bier pivó, — das Krügel vrček, — der Affe, opi-ca, — das Ketchen verižica, — das Volk ljudstvo množica, — die Kunst-stückchen umetnija, — fein fino, — der Braten pečenka, — gebacken, cvrto, — frisch sveže, — ital molle mehko, — Braten mehka pečenka, — die Soss omaka, — abschrecken, z vrelo zabelo politi, — die Wasserspatzen, vodeni žličniki, — ital friggere, pražiti, — der Schnitzel, zrezek, — der Rostbraten bržola, — schmackhaft, okusno, — Bratwürstel, pečenica, — der Schinken gnjat, — die Butter, mas-lo, surovo maslo, — Eigerührtes me-šana jajčna jed, — fertig, gotovo, — die Zeit čas, — verdammt, pogubljen, — achten, paziti, — der Geselle, pomočnik, — der Lehrbube, vajenec, — der Fehler, napaka, — falsch ma-chen napačno, — nepravilno napraviti, — vergleichen primerjati, — in Ord-nung, ordentlich v redu, — verfluchten okleti, ozmerjati, — der Hundsfott, malo-pridnež, — treffen, zadeti, — der Fehler napaka, — stimmen ujemati se, — gleich, ravno, — geraten, obnesti se, — der Feierabend delopust, — vorwit-zig, neuglerig, radoveden, — die Ge-legenheit, prilika, — ausnützen, izkori-stiti, — glej 47, — die Verschmähung, zamera, — das Vortuch, predpasnik, — zusammenrollen, zviti, — verfrach-ten, odkuriti, zbežati, — freundlich, pri-jazen, — die Falschheit, zavist, — der

Bleistift, svinčnik, — ital mazzuolo, malo kladivo, — das Stemmmeisen die-to, — fr courage brabrost junaštvo, — verdunsten, izpuhteti zginiti, — dazu bestimmt, zato pripravljeno, — der Feierabend, delopust, — Eingemachtes, obara, — Heissabgesottenes, obara, — sauber, čedno, snažno, — plauschen, — plaudern blebetati, — das Einbren-nen prežganje, — ärgern jeziti, — schimpfen, zmerjati, — durchgehen, uiti, — der Trichter, — Heutrichter se-nomet méta, — der Stall hlev, — der Keller klet, — ausputzen ozmer-jati, — franc casserole ponev, — das Geschirr posoda, — nützen rabiti, — der Kessel kotel, — der Teller krož-nik, — der Schöpflöffel zajemalka, — die Bratpfanne pekač, — das Be-steck, Essbesteck pribor, — der Schop-pen kolnica skedenj, — der Kasten, omara, — versorgen oskrbovati, — fromm pobožen, — schwenken kreniti, — ital ostarla gostilna, — ital ma-gari četudi, — spielen igrati, — die Vorschrift predpis, — aufhauen nabl-jati bahati, — od ital giorno dan, — dnevnic, dnevna plača, — verwiksen verhuen pognati, zapraviti, — der Kunde (Landstreicher) klatež, — der Vorwitzige radovednež, — glej 47, — einschränken ograditi, — die Schnur, vrvica, — aufspannen napeti, — ital soldo denar, — die Kasse, blagaj-na, — aufsparen prihraniti, — stich-haltig veljaven stanovitven trden, — der Spass, burka, — die Hetze na-gajivost, — schimpfen ozmerjati, — ital creanca vedenje, — die Arz-nel, zdravilo, — die Magentropfen, želodčne kapljice, — der Zucker slad-kor, — gewiss, gotovo, — zart než-no, — der Regenschirmmacher dež-nikar (sestavljenska iz ital ombrello in nem der Macher = delatelj, izgotovitelj), — der Urlaub dopust, — (der Be-zirk, okraj) — das Bezirksgericht okraj-no sodišče, — die Abhandlung ob-ravnava (zapusčinska = Verlassenschafts-abhandlung), — sorodstvo, — übereinstimmen, strinjati uravnati se, — das Trinkgeld, napihnina, — aufspor-nen, spodbosti, — der Teufel, vrag, hudič, — der Leihkauf plačs po stor-jeni kupčiji, — die Auszahlung izpla-čilo, — der Baumeister zidar mojster, stavbenik, — die Brieftasche listnica, — der Zimmermann tesar, — der Spengler, klepar, — der Tischler mi-zar, — der Schlosser ključavničar, — der Glaser, steklar, — der Maler, sli-ka, — der Anstreicher pleskar, — ausputzen osnažiti, — die Ordnung, red, — die Aufregung razburjenje, — der Sparherd, štedilnik, — die Brat-röhre, pečica, — kupfern, bakren, — der Wasserkessel kotel za vodo, — der Vorwärmer grelec, — der Cy-linder, pri štedilniku = luknja za kuho, — dünsten, pražiti, — die Speisekam-

mer, jedilna shramba, — ¹⁴⁰ der Platz, prostor, — ¹⁴¹ der Vorrat, zaloga, — ¹⁴² der Vorgarten, predvrt, — ¹⁴³ der Blumen-garten, cvetličnjak, — ¹⁴⁴ das Grün-zeug, zelenjava, — ¹⁴⁵ die Dummheiten, neumnosti, — ¹⁴⁶ das Rasengras, nizka trava, — ¹⁴⁷ verderben, pokvariti, — ¹⁴⁸ der Familienzuwachs, naraščaj, — ¹⁴⁹ blas-sen, pihati, — ¹⁵⁰ der Walzer, valček, — ¹⁵¹ steierischer Tanz, štajerski ples, — ¹⁵² der Polstertanz, ples z blazino, — ¹⁵³ die Zeche, zapitek, — ¹⁵⁴ der Verkehr, obrat, — ¹⁵⁵ sparen, štediti, — ¹⁵⁶ ein Stückchen, košček, — ¹⁵⁷ der Streifen, pas, — ¹⁵⁸ das Zinkblech, cinasta pločevina, — ¹⁵⁹

abschaben, oddrgniti, — ¹⁶⁰ zulöten, pri-variti, — ¹⁶¹ das Abfallrohr, odtočna cev, — ¹⁶² das Bleilot, svinčnica, — ¹⁶³ glej ⁵⁸, — ¹⁶⁴ beispinnen, pripeti, — ¹⁶⁵ der Rohr-schelm, cevni oklep, — ¹⁶⁶ grundieren, podpleskati, — ¹⁶⁷ anstreichen, napleskati, — ¹⁶⁸ ital basta, dovolj, — ¹⁶⁹ die Schluch-te, strešna globelj, — ¹⁷⁰ scharf, ostro, — ¹⁷¹ biegen, zapogniti, — ¹⁷² die Wasserna-se, kapni rob, — ¹⁷³ zurunden, prikrožiti, — ¹⁷⁴ glej ⁴⁸, — ¹⁷⁵ abziehen, poostriti, — ¹⁷⁶ der Bimsstein, plovec, — ¹⁷⁷ abschlei-fen, zgladiti, — ¹⁷⁸ blau, Blaumontag, za-spani (pijani) ponedeljek.

Č E H I I N M I

Uh. Hradiště, 8. XI. 1938.

Vážený pane redaktore!

Děk srdečný za slova útěchy, jichž nám bylo v tak těžkých pro nás dobách tolik zapotřebí.

Prožili jsme strašnou skutečnost. Dívali jsme se bezmocně, když nám trhali naše tisícileté hranice, zoufale jsme se ohlíželi po těch svých přátelích, jimž jsme tolik důvěrovali a kteří nás tak podlým způsobem zradili a nejen zra-dili, ale vyrazili z ruky i meč, v nějž jsme věřili.

Nežalostnějším pro nás bylo, když jsme viděli plakati vojáky, kteří nechtě-li opustiti svých opevnění, jimž se dnes Němci podivují.

Roztrhali nás, rozřizli naše životní tepny s jízlivostí: *Nevernosc* pro niž neplatí zá-kon morálky a čekali, že vydechne-me naposled. Zapomněli, že je tu národ, který přečkal již strašnější doby, v nichž byl téměř vybit a vyhuben, v nichž byl jeho jazyk rván a šlapán a že tento národ vždy povstal k novému ži-votu. Zapomněli, že kořeny tohoto ná-roda jsou hluboké a zdravé, že tento národ chce žít.

Odehrál se poslední akt naší Golgoty. Jako Kristus na kříži, visí na něm i naše vlast v krutých bolestech, ale my víme, že přijde i Vzkříšení.

Nezapomeneme! Nezapomeneme zvlá-ště na to, jak se k nám zachovali v nej-horší pro nás chvíli naši pokrevní bra-trtí Poláci. A to bolí v této chvíli nej-více!

Pane redaktore, vřele tisknu Vaši přátelsky soucitnou ruku a se srdeč-ným pozdravem všem našim sestrám a bratřím na jihu jsem Váš

Antoš Horsák

Antoš Horsák, o čigar prevodih je naš obzornik ponovno poročal, je prevedel iz slovensčine dolgo vrsto literarnih del. Med drugimi so izšli iz njegovega peresa prevodi Meškovih knjig: Kam ploverno, Mladim srcem, Na Poljani, Naše življenje, Legende o sv. Frančišku, Slike, Iz mojega dnevnika, Črtice, Listki, Mir božji, Mati, Henrik gobavi vitez. Poleg še netiskanih prevodov drugih Meškovih del ima v mis-nici še prevode: Miško Kranjec »Nadenice, Ludvik Mrzel »Svęta na cestę, Slavko Grum »Přibęh v městě Gogę in dr. Prav tako je prevedel več pesmi Aškerca, Can-karja, Funtka, Gangla, Golarja, Golia, Gradnika, Gregoričica, Ketteja, Srečka Ko-sovela, Lovrenčiča, Medveda, Moleta, Me-ška, Murna Aleksandrova, Opeke, Preglja, Prešerna, Sardenka, Vodnika, Zupančiča in dr.

Nevernost, da se stre balkanska os in ustvari majavo ravnovesje tekma-jočih držav, je odbita, če razumejo Ju-goslovani znamenja in dajo svoji dr-žavi moč, da se naslanjata na njo (Grk i Bolgar. Zgodovinska naloga Ju-goslavije je danes, da reši Balkan tu-jih varuhov. A rešili ga ne bodo nik-dar trije narodi, ampak le eden, kateremu bo moral dati Srb jeklenost svojega kolonialnega tipa, Slovenec so-lidnost notranje uprave in Hrvat ble-steči čar aristokratske kulture.

Ljudmil Hauptmann, Priroda in zgodovina v razvoju Jugoslavije

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON št. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ STANKO VIRANT — TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI — PREDSTAVNIK FRAN JERAN Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4, po raznašalcih dostavljeno Din 5.